

Uplatnění konceptu Bazální stimulace v geriatrii

Schopnost sebeobsluhy umožňuje člověku saturovat potřebu autonomie, seberealizace a stimuluje taktéž mozkovou aktivitu a přispívá k celkově libým pocitům, jež posilují nejen duševní, ale i somatické zdraví.

Koncept Bazální stimulace se uplatňuje především v péči o seniory, kteří trpí demencí. Tento koncept umožňuje porozumět stylu komunikace člověka s demencí a navázat s ním adekvátní komunikaci. Kromě možnosti komunikovat s lidmi s demencí poskytuje koncept ucelené ošetrovatelské a terapeutické nabídky pro aktivizaci seniorů trpících demencí. Prostřednictvím konceptu Bazální stimulace lze u neklidných a agresivních seniorů navodit zklidnění, umožnit jim orientovat se v prostoru a denní době a aktivizovat je ke smysluplným aktivitám. Personál zdravotnických zařízení nebo zařízení sociálních služeb, který se stará o seniory trpící demencí a uplatňuje u nich koncept Bazální stimulace, docílí výrazného poklesu negativních prvků chování spojených s demencí, eliminuje výrazně riziko zranění seniorů s demencí (riziko pádu). Filozofií konceptu při péči o lidi s demencí je pochopit jejich potřeby, porozumět jejich vývojové době, periodě, ve které se nacházejí, a na základě jejich biografie sestavit adekvátní individuální plán péče. Více než 40leté zkušenosti v péči o seniory s demencí, které získali poskytovatelé péče v zemích západní Evropy, odkud koncept Bazální stimulace pochází, prokázaly jednoznačně pravdivost tvrzení autora konceptu Bazální stimulace prof. dr. Andrease Fröhlicha, že „koncept Bazální stimulace může vyvolat i u lidí s těžkým stupněm demence prvky inteligentního chování“.

Bazální stimulace je vysoce kvalifikovaný soubor terapeutických postupů, jejichž cílem je přizpůsobit se životní situaci seniora a poskytnout mu v jeho individuální a aktuální životní situaci vhodné a odpovídající stimuly v oblasti kognitivní, pohybové a komunikační. Stimulací jednotlivých lidských smyslů dochází k opětovnému podněcování příslušných nervových komplexů a posiluje se uvědomování si svého těla, jeho hranic, ale také sebe sama. Koncept využívá stimulačních postupů, kterými u seniorů dosahuje stimulace somatické (kožní), taktilně-haptické, vestibulární, vibrační, orální, optické, olfaktorické a auditivní. Terapeutické stimulace vyvolávají vzpomínky a poskytují nervovému systému nové impulzy. Lidský mozek disponuje schopností uchovávat své životní návyky v paměťových dráhách ve více svých regionech, a proto cílenou stimulací uložených vzpomínek lze znovu aktivovat jeho činnost. Kontinuální stimulace smyslových orgánů podle konceptu Bazální stimulace umožňuje u seniorů udržování dendritických spojení v mozku.

Koncept je velice dobře integrovatelný do běžné základní ošetrovatelské péče. Plánování bazálně stimulující péče se odvíjí od biografie, momentálních potřeb a životních cílů daného pacienta nebo obyvatele domova pro seniory. Ze základních prvků konceptu Bazální stimulace se uplatňují tyto **základními okruhy**, se kterými se v konceptu u seniorů pracuje:

- stimulace somatická,
- stimulace vestibulární.

Zkušenost se svým tělem, tedy somatické vnímání, je výchozím bodem pro rozvoj nebo udržení pohybových, kognitivních, ale také komunikačních schopností. Vnímání sebe sama je závislé na mobilitě člověka a má význam také pro podporu kladných emocí. U imobilních seniorů velmi rychle dochází ke vzniku změn ve vnímání tělesného schématu. Cílem somatické stimulace je stimulovat vnímání tělesného schématu. Všechny techniky somatické stimulace jsou integrovatelné do každodenní základní ošetrovatelské péče poskytované pracovníky

SOUHRN Koncept Bazální stimulace se uplatňuje nejen v klinické péči a v péči o děti a dospělé s postižením, ale také v péči o seniory. V péči o seniory nachází uplatnění všechny prvky konceptu, tedy prvky základní i nastavbové. Cílem konceptu Bazální stimulace v geriatrické péči je udržet co nejdéle sebeobslužné aktivity seniora, což ovlivňuje významně kvalitu jeho života.

Klíčová slova: senior, potřeby, demence, geriatrie, bazální stimulace

v přímé péči. Druhy somatické stimulace volí pracovník v přímé péči podle stavu a potřeby seniora. Do somatické stimulace se integrují prvky paměťových pohybových schémat tak, aby pomocí opakovaných činností byla podporována aktivita mozkové tkáně seniora. Uplatňují se proto formy asistované koupele a jiných úkonů osobní sebeobsluhy (asistovaná toaletní dutiny ústní, asistované česání, asistované krmení). Zvláště pro klienty s výraznými změnami v oblasti kognitivních funkcí (demence) je tento postup důležitý a umožňuje v maximální možné míře podporovat zachování soběstačnosti klienta a jeho orientaci v konaných činnostech. K tomu výrazně přispívá integrace autobiografických prvků do strukturovaných postupů v somatické stimulaci (osobní toaletní potřeby, rituály, návyky klienta). Z prvků somatické stimulace se v péči u seniorů aplikuje zklidňující nebo povzbuzující somatická stimulace, která je většinou integrována do toalety klienta. Dále pak polohování v konceptu Bazální stimulace, a to polohování hnízdo, mumie a mikropolohování. Výraznou somatickou stimulační technikou je masáž stimulující dýchání a kontaktní dýchání. Všechny vyjmenované prvky somatické stimulace se dají uplatnit nejen s cílem stimulovat vnímání tělesného schématu, ale rovněž s cílem zklidnit neklidného či agresivního seniora. Smyslové rovnovážné ústrojí (vestibulární aparát) může stejně jako somatické vnímání podlehnout habituaci. Vestibulární stimulace je jedinečnou příležitostí aktivizovat mozkovou aktivitu a také ovlivnit svalový tonus, především šíjových a zádových svalů a svalů dolních končetin. Vyjmenované svaly jsou dů-

ležité pro udržení postulatních reakcí. Pravidelná vestibulární stimulace u seniorů s omezenou mobilitou přispívá ke zlepšení svalového tonu jmenovaných postulatních svalů, seniori pak dovedou delší dobu udržet stabilizovaný sed. Před chůzí či vertikalizací redukuje aplikace vestibulární stimulace riziko závratě a pádu a tím posiluje bezpečnost poskytované péče. Protože imobilita se rozvíjí také v důsledku stárnutí, kdy se zhoršují pohybové schopnosti člověka, mají zmíněné stimulační nabídky v péči o seniory velký význam.

V péči o seniory se uplatňují všechny okruhy nastavbových prvků konceptu Bazální stimulace. Taktilně-haptická stimulace umožňuje poskytnout smysluplné stimulace lidem se změnou v oblasti kognice (demence) a s pohybovými omezeními. Olfaktorická (čichová) stimulace umožňuje orientaci v dané situaci, zejména u seniorů s demencí, a má velmi úzký vztah k emočnímu prožívání. Čichová stimulace se využívá při práci s biografií klienta, čichové podněty jsou vyvolavatelé vzpomínek, neboť čichovým centrem procházejí hluboké paměťové stopy. Při aplikaci auditivní stimulace sledujeme cílem stimulovat hybnost, komunikaci a vnímání. Nutné je vždy zohlednit sluchové deficity seniora a kompenzační pomůcky, které používá (sluchadlo). Zrakový vjem je spolu se sluchovým vjemem nejčastěji využívaným smyslem k poznávání okolního světa a k navázání komunikace. Pokud dojde k přemístění člověka z jeho domácího prostředí, jež je mu důvěrně známé, do prostředí nového (nemocnice, domov pro seniory), může neschopnost orientovat se v dané situaci a v okolním světě vyvolávat úzkost, strach a agresivní chování klienta. Zmateným a dezorientovaným seniorům je nutné vytvořit orientační záchytné body a vizuální mosty pro orientaci v prostoru. Právě zde nachází uplatnění koncept Bazální stimulace a práce s biografií seniora. Pod pojmem orální stimulace je zahrnuta stimulace senzoričky (čítí) orofaciálních svalů a dutiny ústní a chuťová stimulace. Cílem orální stimulace je zprostředkovat vjemy z úst, stimulovat senzoričku a motoriku orofaciálních svalů u seniorů s poruchami příjmu potravy.

V České republice došlo k proškolení prvního zařízení poskytujícího služby seniorům v konceptu Bazální stimulace v roce 2004. Od roku 2004 do června roku 2012 INSTITUT Bazální stimulace proškolenil celkem 93 domovů pro seniory. V roce 2006 byl certifikován na základě auditu – supervize první z proškolených domovů. Od té doby požádalo o certifikaci a úspěšně jí prošlo do června roku 2012 celkem 33 domovů pro seniory. Tyto proškolené domovy získaly na základě supervize certifikát Pracoviště pracující s konceptem Bazální stimulace. Z každého certifikovaného pracoviště je zpracován statistický výstup uplatňovaných základních a nastavbových nabídek konceptu Bazální stimulace jednotlivými proškolenými pracovníky v přímé péči. Podle statistické

kého šetření četnosti integrovaných technik somatické stimulace jednotlivými proškolenými pracovníky v přímé péči ve všech 33 supervidovaných domovech pro seniory proškolení zaměstnanci u seniorů nejčastěji uplatňují z nabídek somatické stimulace techniky polohování podle konceptu Bazální stimulace, především polohování hnízdo, druhou nejužívanější technikou je masáž stimulující dýchání, na třetím místě pak zklidňující somatická stimulace ve formě koupele. Následují další formy polohování, a to mumie a mikropolohování, a povzbuzující koupel. Kontaktní dýchání a neurofyziologická stimulace jsou uplatňovány méně než předchozí zmíněné techniky.

Z nabídek vestibulární stimulace jsou jednotlivými proškolenými pracovníky v přímé péči ve všech 33 supervidovaných domovech pro seniory nejčastěji uplatňovány jemné pohyby hlavou klienta vleže nebo vsedě, druhou nejčastější technikou je technika pohyb ovesného klasu. Na třetím místě je pohupování klientem v náručí vsedě nebo na zemi a následně pak uplatnění vestibulární stimulace pomocí houpaček a závěsných sítí.

Z nastavbových prvků konceptu jsou ve stejné míře uplatňovány všechny prvky. Všichni proškolení pracovníci v přímé péči, kteří pracují v supervidovaných certifikovaných zařízeních, shodně udávají, že koncept Bazální stimulace rozšířil jejich profesní kompetence, dal jim návody, jak komunikovat a pracovat s lidmi s demencí. Především pak prostřednictvím nabídek konceptu Bazální stimulace došlo ve všech supervidovaných zařízeních k poklesu výskytu negativních prvků chování seniorů (dezorientace, zmatenost, agresivita, autoagresivita). Cílem konceptu Bazální stimulace je nejen poskytovat kvalitní, bezpečnou a na všechny lidské potřeby orientovanou péči, ale také šetřit čas a energii personálu v přímé péči. V supervidovaných zařízeních se jednoznačně prokázalo, že seniori po aplikovaných prvcích somatické stimulace lépe komunikují, jsou klidnější a orientovanější, lépe spí, zlepšilo se zažívání i vyprazdňování, mají také nižší výskyt infekcí dýchacích cest, zlepšuje se hojení ran (zejména dekubitů) a lépe snášejí bolest. Klesá spotřeba psychofarmak u neklidných seniorů. Tato forma péče přináší zvýšení kvality života seniorů a snížení nákladů na péči. Spokojení klienti přinášejí uspokojení pro personál.

V geriatrické ošetrovatelské péči poskytuje koncept starým lidem nezbytnou organizační a pedagogickou pod-

poru, aby byli schopni adekvátně uplatnit své schopnosti. Tato individuální podpora schopností seniorů umožňuje jejich vývoj do nejvyššího věku. Opora při činnostech by neměla být poskytována v uměle vytvářených situacích, ale při běžných denních činnostech, ošetřující tedy prvky Bazální stimulace integrují cíleně do všedních ošetrovatelských činností. Nejdůležitějším východiskem pro adekvátní a cíleně individuální péči je práce s autobiografií seniora. Jedním z požadavků v procesu zvyšování kvality ošetrovatelské péče je stanovení individuálního ošetrovatelského plánu. Sepsání biografie seniora v rámci ošetrovatelské anamnézy je důležitá část ošetrovatelského procesu. Nabízí ošetrovatelskému personálu možnost najít cestu ke klientovi a může pomoci ošetřujícím lépe pochopit vnitřní svět seniora s demencí. Péče poskytovaná na základě biografické anamnézy znamená porozumět jedinci a umět ho doprovodit až na konec života. Nejvhodnější kombinací pro uplatnění autobiografické péče je znalost Psychobiografického modelu péče podle prof. dr. Erwina Böhma, především jeho diferenciální diagnostiky demence. Prostřednictvím této diagnostiky může personál v přímé péči identifikovat stadium demence seniora a periodu, ve které se nachází. Tato diagnostika poskytuje návody, jak u seniorů s demencí postupovat. Jednoznačným doporučením pro péči o seniory s těžkou demencí je podle tohoto modelu práce s konceptem Bazální stimulace.

PhDr. Karolína Friedlová,

Praxisbegleiter für Basale Stimulation® in der Pflege,

*Ústav ošetrovatelství, Slezská univerzita v Opavě,
jednatelka společnosti INSTITUT Bazální stimulace, s. r. o.,*

odborný garant

akreditovaných vzdělávacích programů, supervizor

VZDĚLÁVÁNÍ V KONCEPTU BAZÁLNÍ STIMULACE

Základní kurzy Bazální stimulace jsou akreditovaným 24hodinovým vzdělávacím programem Ministerstva zdravotnictví ČR pro profese všeobecná sestra, porodní asistentka, fyzioterapeut, ergoterapeut, logoped a psycholog a psycholog ve zdravotnictví, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro pracovníky v sociálních službách a sociální pracovníky, Ministerstva školství ČR pro speciální pedagogy, asistenty pedagoga a učitele ve speciálních školách a Ministerstva zdravotnictví Slovenské republiky pro profese lékař, sestra, porodní asistentka, fyzioterapeut a zdravotnický asistent.

Přehled termínů a místa konání otevřených kurzů naleznete na našich webových stránkách www.bazalni-stimulace.cz.

Tyto vzdělávací programy poskytujeme také zařízením tzv. „na klíč“ (In-house).

INSTITUT Bazální stimulace, s. r. o.

Člen Mezinárodní asociace Bazální stimulace

Vzdělávací instituce akreditovaná Ministerstvem zdravotnictví ČR, Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, Ministerstvem školství ČR a Ministerstvem zdravotnictví Slovenské republiky.

J. Opletala 680, 738 02 Frýdek-Místek

GSM: +420 603 971 160, tel./fax +420 558 434 920

e-mail: institut@bazalni-stimulace.cz

www.bazalni-stimulace.cz